

Ihmisoikeuskeskus

Vanhusneuvostojen vaikutusmahdollisuudet kunnissa ja
koronan vaikutukset neuvostojen toimintaan

Jasmin Airinen, tutkija (TtM)

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

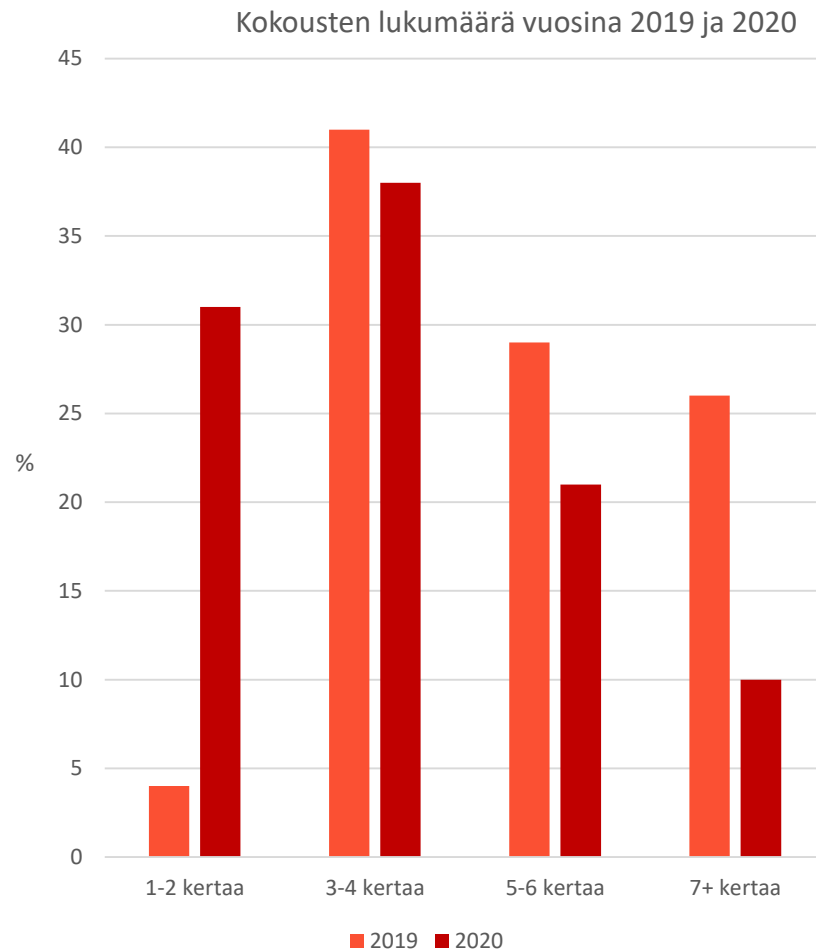
IHMISOIKEUSKESKUKSEN KYSELY

- Kuntien vanhusneuvostoille lähetetyn kyselyn avulla kartoitettiin vanhusneuvostojen toimintatapoja, vaikutusmahdollisuuksia ja koronatilanteen vaikutuksia neuvostojen toimintaan.
- Selityksen tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, mitä haasteita vanhusneuvostot kohtaavat toiminnassaan, millaisia hyviä käytäntöjä olisi hyvä siirtää kunnasta toiseen sekä miten vanhusneuvostojen työtä ja asemaa voitaisiin tukea jatkossa.
- Kysely lähetettiin kaikille vanhusneuvostoille joulukuussa 2020
- Vastauksia saatiin yhteensä 182 kappaletta 155 eri kunnasta
 - Osasta neuvostoista tuli useampi kuin yksi vastaus
 - Näiden lisäksi myös yksi vastaus maakunnallisesta vanhusneuvostosta
 - Kuudesta vastauksesta ei saatu tietoa kunnasta
- Vastaaajina sihteerejä (34 %), puheenjohtajia (30 %), sihteeri ja pj yhdessä (15 %) ja muita vastaajia, kuten neuvoston jäseniä (21 %)
- Vastaaajista osa käsitteli vastauksia koko neuvoston kesken (12 %)

ORGANISOINTI JA KOKOONPANO

- Valtaosa neuvostoista laatii toimintasuunnitelman (83 %) ja toimintakertomuksen (78 %)
- Valtaosa (83 %) vastaajista ilmoitti, että kunta luonut toimintasäännön neuvostolle
- Jäseniä alle 45 vuotiaista yli 85-vuotiaisiin, suurin ryhmä 65–84-vuotiaita
- Eläkeläisjärjestöt yleisimmin edustettuna neuvoston kokoonpanossa, myös muita järjestöjä ja seurakunta
- Yleisiä myös kunnan viranhaltijat ja luottamushenkilöt, tärkeä linkki kunnan ja neuvoston välillä

MONENLAISIA TOIMINTAMUOTOJA

- Laajasti monenlaista toimintaa
- Kokoukset, lausunnot, aloitteet, kannanotot
- Osallistuminen vanhuspalvelulaissa määriteltyjen tehtävien suunnitteluun, valmisteluun ja arviointiin
- Ikäihmisten etujen valvominen
- Ikäihmisiä koskettavien kunnan ja valtakunnan tason suunnitelmien ja päätösten aktiivinen seuraaminen
- Koulutuksiin ja seminaareihin osallistuminen, lautakuntien kokoukset
- Sidosryhmätyöskentely ja verkostoituminen
- Tapahtumien järjestäminen
- Kuntalaisten kuuleminen

”Kunnan johtavien viranhaltijoiden kutsuminen neuvoston kokouksiin esittelemään hallinto-alansa toimintaa ja samalla kuulemaan neuvoston toiveita ja esityksiä ikäihmisten palvelujen ja ympäristön parantamiseksi”

”Yhteispalaverit kunnanhallitus, nuorisovaltuusto ja vammais- ja vanhusneuvosto kanssa”

”Tietoiskujen ja luentojen järjestäminen ajankohtaisista asioista.”

”erilaiset työryhmät tai osallisuustilaisuudet, joissa vanhusneuvostolla on edustus (Ikäystävälli-syyden, soveltavan liikunnan ja kulttuurisen vanhustyön työryhmät, lähiökehittämishankkeen osallisuustilaisuus)”

”Ajantasaisen tiedon hankkiminen (jäsenet aktiivisia) internetin kautta.”

POIMINTOJA HYVISTÄ KÄYTÄNNÖISTÄ JA TOIMINTAVOISTA NEUVOSTOISSA JA KUNNISSA

• Sidosryhmätyöskentely ja yhteistyö

- Puheenjohtaja esittelee vuosittain kunnan johtoryhmälle vanhusneuvoston toimintasuunnitelman
- Yhteisiä suunnittelukokouksia eläkeläisjärjestöjen puheenjohtajien kanssa ja tapaamiset kunnanjohtajan kanssa
- Tapaamiset kaikkien kunnan toimialojen kanssa
- Kunnan virkamiehet tulevat pyydettyinä neuvoston kokouksiin

• Neuvoston toiminta ja aktiivisuus

- Vuosikellon koostaminen yhteisesti
- Neuvoston sisäiset työryhmät ja jäsenten välinen vastuunjako seurantavastuista
- Lausuntojen aktiivinen laatiminen
- Monenlaisia tapahtumia

• Tiedottaminen ja viestintä

- Tapahtumista, kokouksista ja niissä keskeisimmistä käsiteltävistä asioista ilmoitetaan paikallislehdessä
- Neuvoston pöytäkirjojen toimittaminen ikäihmisten kohtaamispaikassa olevaan kansioon kaikkien luettavaksi
- Kaupunki tiedottaa omilla verkkosivuillaan vanhusneuvoston tapahtumista
- Säännöllisesti ilmestyvä neuvoston sähköpostitiedote halukkaille
- Järjestökirje ajankohtaisista asioista eläkeläis- ja veteraanijärjestöille
- Ajankohtaisten kuulumisten välittäminen kaupungin toimijoille

VANHUSNEUVOSTOJEN TOIMINTAEDELLYTYSTEN TOTEUTUMINEN

Kokoukseen liittyvät edellytykset toteutuvat valtaosalla hyvin

Maksetaan kokouspalkkiot (91 %), korvataan matkakuluja (92 %), vanhusneuvostolle varattu erillinen toimintabudjetti kunnan määrärahoista (82 %)

Kunnan osoittama työntekijä sihteerinä/esittelijäsihteerinä (93 %)

Pysyvät yhteydenpitokäytännöt viranhaltijoiden, luottamushenkilöiden ja vanhusneuvoston välillä (67 %)

Kunnan suunnitelmista ja aikatauluista tiedotetaan ajoissa (43 %)

Kunta järjestää koulutuksia (31 %), yleisemmin ohjaa muiden järjestämiin koulutuksiin

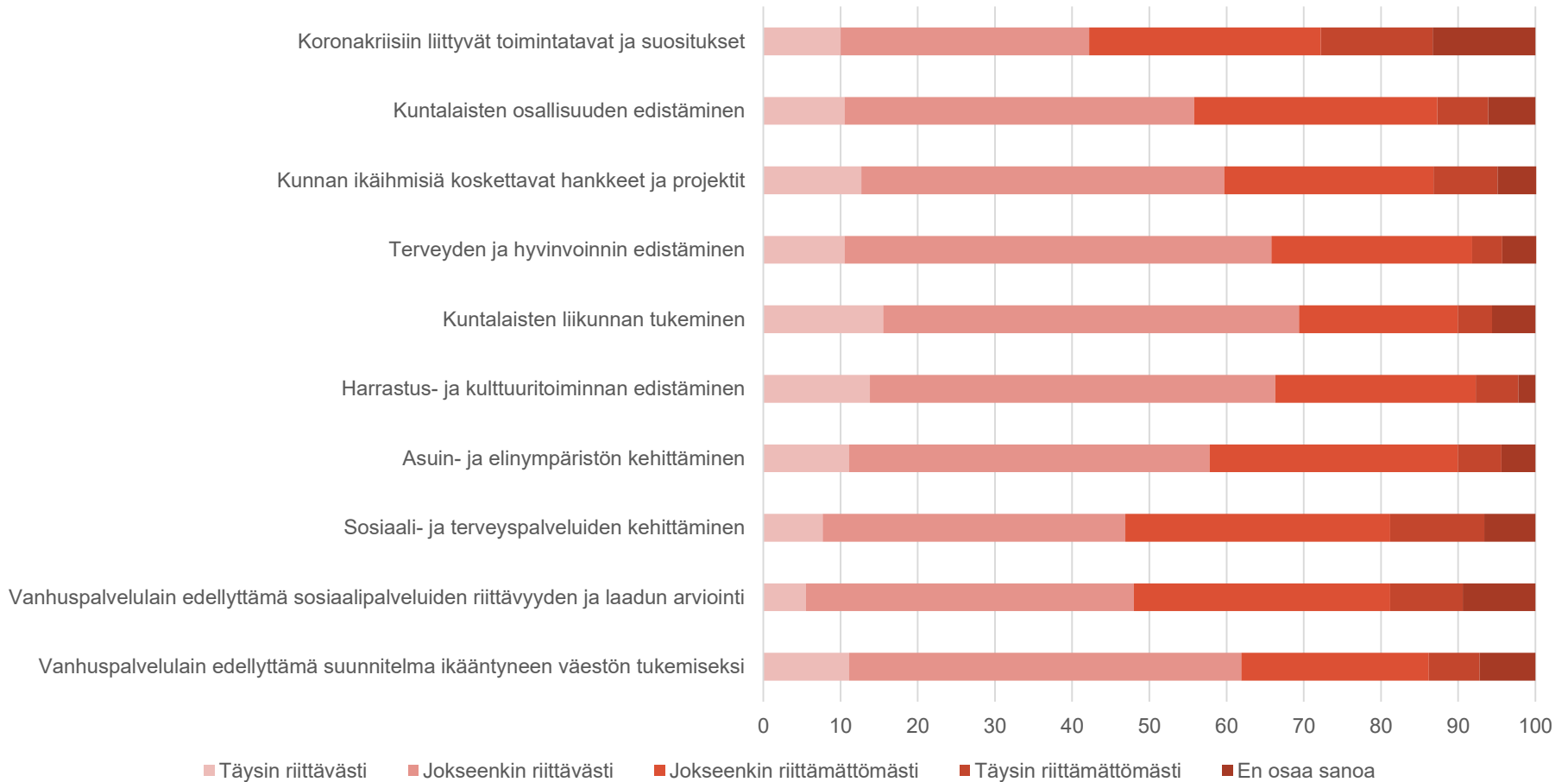
Kunta järjestää perehdytyksen uusille vanhusneuvoston jäsenille (35 %), yleisemmin perehdytys jotain muuta kautta. Osa jäsenistä kaipaa lisää.

Melko harvalla neuvostolle avattu omat tai kunnan sivujen alla olevat verkkosivut (37 %)

Noin puolet kokivat, että neuvoston toimintaa tuettu riittävästi koronavaikeuksien aikana esim. etäkokoukset (53 %)

ARVIOITA KUNNALLISESTA VAIKUTTAMISESTA

Missä määrin vanhusneuvostonne on mielestänne pystynyt vaikuttamaan seuraaviin ikäihmisiä koskeviin asioihin omassa kunnassanne/kuntayhtymässänne?

POIMINTOJA VANHUSNEUVOSTOJEN TYÖN TULOKSISTA

Sosiaali- ja terveystyö

- Seniorineuvolatoiminta, ikäihmisten terveystarkastukset, päättäjien huomion kiinnittäminen vanhustenhuollon haasteisiin, kelakuljetukset, lisäresursseja kotihoitoon

Asuin- ja elinympäristö

- Seniorilippu joukkoliikenteeseen, liikkumisen apuvälineitä kauppoihin, kunnan liittyminen ikäystävällisten kaupunkien verkostoon, vaikutettu uusien palvelurakennuksien rakentamiseen

Hyvinvointi, terveys ja osallisuus

- Kiertävät kyläjummat, maksuton uintivuoro, hyvinvointia ja osallisuutta tukevia tapahtumia, kansalaisopiston maksujen alentaminen, ikäihmisten tarpeisiin erikoistunut liikunta- ja elintapaohjaaja kuntaan

Tiedottaminen ja tunnettavuus

- Arvostuksen lisääntyminen kunnanhallinnossa ja päätöksenteossa, neuvosto ollut enemmän olleet äänessä ja tuomassa julki neuvoston tavoitteita, kuntalaiset osaavat ottaa enemmän yhteyttä neuvostoon kuin aikaisemmin, neuvoston jäsenet tuntevat ja ovat ajan tasalla kunnan palvelurakenteesta, ja välittävät tietoa palveluluista ja muusta toiminnasta omiin verkostoihinsa

Yhteistyö ja verkostoituminen

- Tiedonkulku ja viranomaisyhteistyön parantuminen, asiantuntijuus ikäihmisten hyvinvointiohjelman laatimisessa ja arvioinnissa vuosittain, avoimuus ja kuuntelu lisääntynyt valtuustokauden aikana

MYÖNTEISIÄ NÄKEMYKSIÄ VANHUSNEUVOSTON ASEMASTA JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSISTA

- Osa kokee vaikutusmahdollisuudet hyvinä jo nykyisellään tai kokee niiden parantuneen viime vuosien aikana
- Näissä vastauksissa korostuu vanhusneuvoston vakiintunut asema kunnassa, kunnan puolelta saatu tuki toiminnalle, hyvä yhteistyö ja avoin keskusteluyhteys kunnan päättäjien ja muiden toimijoiden kanssa
- Vastauksissa tuotiin esille etuja niin pienten kuin suurempienkin kuntien näkökulmasta. Pienessä kunnassa päättäjiin vaikuttaminen voi olla suurempaa ja helpompaa, kun taas isommassa kunnassa byrokraattisempaa. Toisaalta isommissa kunnissa enemmän resursseja toiminnalle

SITAATTEJA

”On erittäin suuri asia, että voimme keskustella kaikista ikäihmisiä koskevista asioista sopuisasti, katsomatta poliittista kantaa, koska ajamme kaikkien ikäihmisten asiaa yhdessä. Sihteerin asiantuntijuus ja sitoutuvuus tehtävään on äärimmäisen tärkeä ja se on toteutunut hienosti.”

”Vanhusneuvostoa kuullaan pienissä ja suurissa asioissa ja vanhusneuvosto on aina asioiden valmistelussa mukana. He ottavat aktiivisesti kantaa. Kunnan asioita suunnitellaan yhteisen te-kemisen kautta.”

”Olemme parin viime vuoden aikaan saaneet arvostusta toiminnallemme viestimällä osaamisestamme vanhusasioissa. (Aiemmin pidettiin eläkeläispoliitikkojen kahvikerhona)”

”Viime vuosina vanhusneuvostoa on kuultu enemmän kuin aikaisemmin vanhusväestöä koskevien asioiden käsittelyn valmisteluvaiheessa.”

KIELTEISIÄ NÄKEMYKSIÄ VANHUSNEUVOSTON ASEMASTA JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSISTA

- Osa kokee vanhusneuvoston aseman kunnassa heikkona ja vaikutusmahdollisuudet huonoina
- Kokemuksia vanhusneuvoston näkemisestä lähinnä tapahtumien järjestäjänä
- Aloitteiden, lausuntojen ja kannanottojen koeta johtavan muutoksiin tai niiden etenemisestä ei saada tietoa
- Kunnan toimialoilla ei tiedosteta riittävästi päätösten ja suunnitelmien yhteyttä ikäihmisiin, ei aina ymmärretä ottaa yhteyttä vanhusneuvostoon ja hyödyntää neuvostojen asiantuntijuutta
- Toisaalta vanhusneuvostoja osallistetaan liian myöhäisessä vaiheessa, jolloin vaikutusmahdollisuudet kapenevat

SITAATTEJA

”Nyt tuntuu monesti siltä, että vanhusneuvostoa kyllä kuullaan, mutta sen mielipiteellä ei ole mitään vaikutusta.”

”Neuvoston jäsenillä ei ole mahdollisuutta saada ajantasaista riittävää tietoa eri sektoreiden valmistelussa olevista tai suunnitteilla olevista toimenpiteistä, joilla on vaikutusta ikäihmisten hyvinvointiin ja elinolosuhteisiin. Oikea-aikainen reagointi ei ole näin ollen mahdollista. Neuvoston jäsenillä ei ole yhteyksiä eikä valtuuksia asioida valmistelutahojen kanssa.”

”Lautakunnat eivät tiedosta tarvetta olla yhteydessä vanhusneuvostoon. Vasta pyydettyä saamme lautakunnista käsiteltäviä kohteita tarkasteltaviksemme. Tekemiimme lausuntoihin ei vastata.”

VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIEN EDISTÄMINEN JATKOSSA

- **Vanhusneuvostojen oma toiminta**
 - Poimintoja: aktiivisuus, selkeät tavoitteet, jäsenten välinen vuorovaikutus, kuntalaisten kuuleminen, yhteistyön lisääminen sidosryhmien kanssa, tunnettavuuden lisääminen, jäsenten digiosaaminen, osaamisesta viestiminen kuntaan, kokousmäärien lisääminen, monikanavainen tiedottaminen, neuvoston monitahoinen kokoonpano
- **Kunnan toiminta**
 - Poimintoja: neuvostojen läsnäolo- ja/tai puheoikeuden myöntäminen lautakuntien kokouksiin, neuvostojen osallistaminen ja kuuleminen suunnitteluvaiheessa, koulutuksia ja ohjeistuksia niin neuvostoille kuin kunnan viranomaisille, enemmän lausuntopyyntöjä, erillinen toimintabudjetti, näkyvyyttä verkkosivuille, arvostava asenne, toimivien yhteistyökäytäntöjen vakiinnuttaminen osaksi kunnan prosesseja, toimintasäännön luominen ja olemassa olevien täsmentäminen neuvoston lakisääteisen aseman ja roolin täsmentämiseksi
- **Valtakunnan taso**
 - Vanhusneuvostojen aseman parantaminen lailla, lakien noudattaminen ja sen valvominen, valtakunnalliset suositukset neuvostojen toiminnalle, ikäihmisten aseman parantaminen

KORONAPANDEμία JA VANHUSNEUVOSTOT

- Toiminnan huomattava kaventuminen normaaliin verrattuna, haasteita sidosryhmätyöskentelyssä

”Koronakriisi on, voi sanoa, pysäyttänyt täysin vanhusneuvoston toimintamuodot, ikäihmisten palvelutaloissa emme ole voineet vierailla tai tutustua talon toimintaan ja työtapoihin, kuten aikaisemmin. Virkistystapahtumia ja naapurikunnan vanhusneuvostotapaamiset jääneet kokonaan pois, tai siirretty tulevalle vuodelle.”

”Tänä koronavuonna on jäänyt pois virkamiesten tapaaminen . Aikaisempina vuosina puheenjohtaja on käynyt kunnan johtoryhmässä kertomassa vanhusneuvoston toimintasuunnitelman”

- Kaikilla neuvostoilla ei ollut riittäviä edellytyksiä toimintatapojen muutoksiin kokoustamiseen liittyen, osalla ei kokouksia lainkaan tai vain muutama vuonna 2020

”Vanhusneuvoston jäsenet kuuluvat riskiryhmään ja kaikilla ei ole tietokonetta, etäkokousten pito ei onnistu.”

”Annettavia lausuntoja on jouduttu käsittelemään sähköisesti ja viestit eivät ole aina saavuttaneet tarvittavaa tulosta. Kaikki jäsenet eivät laita kommentteja lausuntoihin. Eli kaikkien ääni ei kuulu.”

KORONAPANDEMIA JA VANHUSNEUVOSTOT

- Kunnan tarjoama apu ja tuki kokousten pitämiseen ja sihteerin aktiivisuus tiedonvälittäjänä nähtiin tärkeänä

”Vanhusneuvoston sihteeri joutunut suuremmassa määrin ottamaan vastuuta, että jäsenet saavat tietoa.”

- Haasteiden keskellä myös myönteisiä muutoksia osaamisessa, näkyvyydessä ja toisaalta myös valmiuksia toimia jatkossa vastaavissa tilanteissa

”Normi kokouksia ei ole pystytty pitämään. Positiivisena on että vanhusneuvosto on näkynyt enemmän paikallislehdissä, ohjeistamassa ikäihmisiä koronan aikana.”

”Korona edesauttanut digiloikkaa”, kun jouduttiin aloittamaan Teamsin käyttö”

YHTEENVETOA

- Toimintaedellytysten toteutumisessa on paikoitellen vielä kehittämisen varaa
- Neuvostojen vaikutusmahdollisuudet ja asema kunnassa vaihtelevat paljon niin kunnittain kuin myös kuntien sisällä toimialoittain. Siksi kehittäminen paikallisista lähtökohdista käsin. Myös valtakunnantason toimia ja yhteisiä käytäntöjä tarvitaan.
- Neuvostot ovat omalla toiminnallaan ja aktiivisuudellaan vaikuttaneet myönteisesti monenlaisiin ikäihmisiä koskettaviin asioihin omassa kunnassa, kuitenkin edellytykset vaikuttaa kuntalain ja vanhuspalvelulain edellyttämällä tavoilla, ei vielä täysissä määrin toteudu
- Toimiva yhteistyö ja yhteydenpitokäytännöt sekä neuvostojen lakisääteisen aseman ja roolin tiedostaminen ovat avainasemassa neuvostojen vaikuttavan toiminnan kannalta
- Vanhusneuvostot edustavat kuntansa kaikkia ikäihmisiä, ja siksi neuvostojen toimintaedellytysten varmistaminen ja vaikutusmahdollisuuksien tukeminen on keskeistä ikäihmisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta
- On tärkeä muistaa, että neuvostojen asiantuntijuus ja sen hyödyntäminen ikäihmisten terveyden, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi on koko kunnan etu ja sote-uudistuksen myötä jatkossa entistä tärkeämpää

LISÄTIETOA RAPORTISTA JA IHMISOIKEUSKESKUKSESTA

- Koko raportti luettavissa oheisesta linkistä:
 - <https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/9zh0EFewVATgHZLcFDja0W4Vh-/Vanhusneuvostot%20raportti.pdf>
- Ihmisoikeuskeskukseen pääsee tutustumaan täältä:
 - <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/>

**IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE**

info@ihmisoikeuskeskus.fi

www.ihmisoikeuskeskus.fi

www.facebook.com/Ihmisoikeuskeskus

Twitter: [@FIN_NHRI](https://twitter.com/FIN_NHRI)